

Adatok az egyenesszárnyúak (Orthoptera), a fogólábúak (Mantoptera), a csótányok (Blattoptera) és a fülbemászók (Dermaptera) rendjeihez

KRAUSZ KRISZTINA¹, PÁPAI JÁNOS¹ & KINÁL FERENC²

¹Garay János Gimnázium, H-7100 Szekszárd, Szent István tér 7-9., Hungary
e-mail: krauszk@freemail.hu, papaij@freemail.hu

²MTA Növényvédelmi Kutatóintézet, Budapest, Herman Ottó út 15., Hungary
e-mail: fkinalf.ferenc@gmail.com

KRAUSZ, K., PÁPAI, J., & KINÁL, F.: *Data to the orders of Orthoptera, Mantoptera, Blattoptera and Dermaptera.*

Abstract: In the framework of the Biodiversity Day the Orthoptera fauna at Gyűrűfü (S Hungary) was investigated. 31 Orthoptera species were detected. It is 25 percent of the total species number of Hungary. 3 rare species (*Odontopodisma decipiens*, *Pachytrachis gracilis*, *Leptophyes boscii*) were found which are important from the point of zoogeographical view.

Keywords: Orthoptera fauna, biodiversity, Hungary, Gyűrűfü,

Bevezetés

A biodiverzitás megőrzése nem csak üres szólam, hanem létkérdés a földi élet számára. Az utóbbi ötven évben, amikor - többnyire az emberi tevékenység hatására - hihetetlen mértékben felgyorsult a fajok kihalása, fontos lehet minden olyan rendezvény, mely ráirányítja a közvélemény figyelmét e veszélyre. Védni, megőrizni csak azt tudunk, amit ismerünk.

Bár a hazai Orthoptera rovarok fajsza ma nagy (124 faj), újabb és újabb faunisztikai adatok tovább segítik az egyes élőhelyek megismerését, információkat gyűjt-hetünk állatföldrajzi szempontból érdekes fajok terjedéséről, védett populációk előfordulásáról.

Az egyenesszárnyú rovarokat ma már két külön csoportba, az Ensifera (Tojócsövesek) és Caelifera (Tojókampósok) rendjébe soroljuk. Fajsza ma megfelelően, de nem kezelhetetlenül nagy (124 faj) (NAGY 2003), a gyepeken jelentős szerepet töltenek be biomassza tekintetében és így a táplálékláncban. Szorosan kötődnek az egyes vegetációs foltokhoz, ezért alkalmasak különböző nyílt növénytársulások jellemzésére (RÁCZ 1998). Faj és egyedszám összetételük változásával nyomon követik az élőhelyen bekövetkezett természetes (pl. szukcesszionális) vagy mesterséges (legeltetés, kaszálás) változásokat, ezért alkalmasak az egyes élőhelyek hosszú távú monitorozó vizsgálatára (BÁLDI és KISBENEDEK 1997). Hazánkban 29 fajuk védett, de természetvédelmi jelentőségük megadásakor, az állatföldrajzilag értékes, ritka, szórványos előfordulású, gyenge mobilizációs képességű fajok jelenlétét is érdemes vizsgálni,

Az egyenesszárnýúakhoz taxonómiaiilag közel álló csótányok rendjének (Blattoptera) 10 faja, a fogólábúak rendjébe (Mantoptera) tartozó egyetlen rovarfajunk, az imádkozó sáska (*Mantis religiosa*), valamint a bőrszárnýúak (Dermaptera) rendjébe tartozó 7 ma-gyarországi fűlbemászófaj előfordulását csak az őszi gyűjtés során a harmadik szer-ző tanulmányozta.

Anyag és módszer

A Gyűrűfű település környékén egységesen kijelölt vizsgálandó terület változatos élőhelyeket biztosított az Orthoptera rovarok számára is. A gyűjtési helyek kiválasztása-kor figyelembe vettük e csoport számára legalkalmasabb, elsősorban fátlan, füves vagy erdősézi területeket. Az alábbi élőhelyeken gyűjtöttünk:

- sásos, nedves rét
- lovastanya - Veronika erdei iskola
- elhagyott temető
- erdőséle
- száraz domboldal - Pöcök-rét
- legelősézi út mentén

Vizsgálatainkat a Biodiverzitás Nap keretében két alkalommal 2008. június 23-24. és október 10-12. között végeztük. Az egyenesszárný rovarokat fűhálózással, egyeléssel, és hang alapján történő azonosítással gyűjtöttük. Lehetőség szerint a helyszínen, élve határoztunk. Vizsgálataink során felhasználtuk kutatótársaink által egyéb módon gyűjtött (pl. rovarporszívózás a gyepszintről és lombkoronaszintről) példányokat is.

Eredmények és értékelés

A kora nyári és őszi gyűjtés során összesen 31 Orthoptera fajt (13 Tettigonoidea, 3 Grylloidea, 15 Acridoidea) észleltünk (1. táblázat). Az őszi gyűjtéskor 1 fogólábú (Mantoptera), 1 csótány (Blattoptera) faj lárvája (kinevelve laboratóriumban *Ectobius erythnorotus erythnorotus* 1 hím, 2009. II. 7.), és 2 fűlbemászó (Dermaptera) faj került elő a vizsgált területekről. A vizsgált rovarcsoportok fajgazdagságát tovább növelhette volna egy nyár közepi gyűjtés a fajok eltérő fenológiai jellemzői miatt. Egy középnyári faj, a *Stenobothrus lineatus* csupán 1 nőstény példányban került elő, bár neki alkalmas élőhely bőven akadt. Mindezek ellenére a hazai fauna 25%-a került elő a vizsgált élőhe-lyekről, mely a terület kis méretéhez viszonyítva jónak mondható.

A júniusi gyűjtéskor a legnagyobb fajszámot az erdősézi bozotos gyepsávban tapasztaltunk, nagy egyedsűrűségben voltak jelen a thamnobiont szöcske fajok: *Leptophyes albobittata*, *L. boscii*, *Barbitistes serricauda*.

Ősszel a leggyakoribb egyenesszárnýúak a vizsgált területeken és annak határában a sáskák közül: *Chorthippus dorsatus*, *C. brunneus*, *C. mollis*, *Omocestus rufipes*, *Pezotettix giornae*, a szöcskék közül: *Pholidoptera griseoptera*, *Ephippigera ephippiger* fajok voltak. Nagyonbrészt későnyári-őszi megjelenésűek.

A központi- és étközéhe, valamint a kutatók többségének a szálláshelye a - Veronika Erdei Iskola, másnéven - Lovastanya számos fajnak nyújtott megfelelő élőhelyet. Az *Odontopodisma decipiens* sáska és *Pachytachis gracilis* szöcske több példánya került itt elő. Mindkét faj állatföldrajzilag érdekes, helyenként előforduló ritka fajok.

1. táblázat: A vizsgált Orthoptera rovarok fajlistája Gyűrűfűn 2008-ban

	sásos, nedves rét	lovastanya	temető	erdőszéle	száraz domboldal	legelőszéli út mentén
Tettigonioidea						
<i>Barbitistes serricauda</i> (Fabricius, 1798)				+		
<i>Leptophyes albovittata</i> (Kollar, 1833)	+		+	+	+	
<i>Leptophyes boscii</i> (Brunner v. W., 1878)	+			+	+	
<i>Phaneroptera falcata</i> (Poda, 1761)				+	+	
<i>Conocephalus discolor</i> (Thunberg, 1815)	+		+			
<i>Tettigonia viridissima</i> (Linnaeus, 1758)		+	+	+		
<i>Decticus verrucivorus</i> (Linnaeus, 1758)				+	+	
<i>Metrioptera bicolor</i> (Philippi, 1830)	+					
<i>Metrioptera roeseli</i> (Hagenbach, 1822)	+		+	+	+	
<i>Pholidoptera griseoptera</i> (De Geer, 1773)		+	+	+		
<i>Pachytrachis gracilis</i> (Brunner von Wattenwyl, 1861)		+				
<i>Platycleis albopunctata</i> (Goeze, 1778) (<i>P. grisea</i>)						+
<i>Ephippigerr ephippigerr</i> (Fiebig, 1784)				+		+
Grylloidea						
<i>Acheta domesticus</i> (Linnaeus, 1758)		+				
<i>Gryllus campestris</i> (Linnaeus, 1758)		+	+	+		+
<i>Oecanthus pellucens</i> (Scopoli, 1812)				+	+	
Acridoidea						
<i>Tetrix bipunctata</i> (Linnaeus, 1758)				+	+	
<i>Tetrix tenuicornis</i> Sahlberg, 1893 (<i>T. nutans</i>)					+	+
<i>Odontopodisma decipiens</i> (Rammme, 1951)	+	+	+		+	
<i>Pezotettix giornae</i> (Rossi, 1794)	+	+		+	+	+
<i>Calliptamus italicus</i> (Linnaeus, 1758)					+	+
<i>Oedipoda caerulea</i> (Linnaeus, 1758)						+
<i>Chrysochraon dispar</i> (Germar, 1834)	+		+			
<i>Euthystira brachyptera</i> (Ocskay, 1826)	+		+			
<i>Omocestus rufipes</i> (Zetterstedt, 1821)	+	+		+	+	+
<i>Stenobothrus lineatus</i> (Panzer, 1796)				+	+	
<i>Chorthippus dorsatus</i> (Zetterstedt, 1821)	+	+		+	+	+
<i>Chorthippus parallelus</i> (Zetterstedt, 1821)	+		+	+	+	
<i>Chorthippus mollis</i> (Charpentier, 1825)					+	
<i>Chorthippus brunneus</i> (Thunberg, 1815)		+				+
<i>Gomphocerippus rufus</i> (Linnaeus, 1758)		+		+	+	+
fajszám	12	11	10	18	17	11
Mantoptera						
<i>Mantis religiosa</i> Linnaeus, 1758	+				+	+
Blattoptera						
<i>Ectobius erythrorotus erythrorotus</i> (Burr, 1913)					+	
Dermaptera						
<i>Apterygida media</i> (Hagenbach, 1822)	+	+				+
<i>Forficula auricularia</i> (Linnaeus, 1758)		+				

A gyűjtést sok helyen megnehezítette a tüskés bozót, főképpen a szárazabb részeken. Érdekes volt a vizsgált terület északi szárazabb része, a Pöcök-rét fajösszetétele. A *Chorthippus dorsatus*, *Omocestus rufipes*, *Gomphocerippus rufus* nem jellemző az erősen száraz rétekre, nyilván ennek a területnek a kisebb kiterjedése miatt a mikroklimáját a környező nedves rétek, erdők befolyásolták.

Összességében 1 védett Mantoptera fajt, az imádkozó sáskát (*Mantis religiosa*), 3 állatföldrajzilag értékes, ritkább Orthoptera fajt találtunk a területen. Az olajzöld hegyisáska (*Odontopodisma decipiens*) pontomediterrán elterjedésű, száraz szederbozótosokat kedvelő, csökkent mozgékonyaságú, diszjunkt előfordulású faj, mely a Mecsekben nagyobb populációban él, de Somogyban, Villányi-hegységben, Szekszárdi-dombságban előfordulása szigetszerű (NAGY, SZÖVÉNYI 2001). A karcsú szöcske (*Pachytachis gracilis*) és a sárgászöld virágszöcske (*Leptophyes boscii*) röpképtelen vagy gyenge mobilitású egyedei a hegyi, nem xerofil gyepek szórványosan előforduló, a természetvédelem számára értékes fajainak tekinthetők (NAGY 1997).

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnénk köszönetet mondani a rendezvény szervezőinek, Kovács Tibornak és kedves házigazdáinknak, Fridrich Ágnesnek és Fridrich Istvánnak a kutatási lehetőségek és a kellemes környezet biztosításáért.

Irodalom

- BÁLDI, A., KISBENEDEK, T. 1997: Orthopteren assemblages as indicators of grassland naturalness in Hungary. - Agriculture, Ecosystem and Environment 66 (2,1): 121-129.
- NAGY B., SZÖVÉNYI G. 2001: Somogy megye egyenesszárnyú rovarai (Orthoptera). - Natura Somogyiensis 1: 107-117.
- NAGY, B. 2003: A revised check-list of Orthoptera-species of Hungary supplemented by Hungarian names of grasshopper species. - Folia entomologica hungarica 64: 85-94.
- RÁCZ, I. 1998: Biogeographical survey of the Orthoptera Fauna in Central Part of the Carpathian Basin (Hungary) - Articulata 13(1): 53-69.
- STEINMAN, H. 1974: Börszárnyúak - Fauna Hungariae - Dermaptera 10(5): 1-44.
- VIDLIČKA, L., SZIRÁKI, GY. 1997: The native cockroaches (Blattaria) in the Carpathian Basin. - Folia entomologica hungarica 58: 187-220.
- HARZ, K., KALTENBACH, A. 1976: The Orthoptera of Europe 3: 1-434.
- KOČÁREK, P., HOLUŠA, J., VIDLIČKA, L. 2005: Blattaria, Mantodea, Orthoptera & Dermaptera of the Czech and Slovak Republics pp. 1-348.